

modo ipsius actus. Priori modo est imperfecta illa benevolentia Dei quæ est per modum simplicis complacentiæ de bonis internis Dei: nam potest homo velle Deo bona illa quæ in se habet, et de illis complacere, et nihilominus velle in aliis rebus appetitum suum explere: ergo actus ille nec opponitur omnibus peccatis, neque habet unde sit semper valde difficilis: imo de se videtur suavis et facilis. Similis est actus quo quis vult Deo propter seipsum honorem et gloriam, quæ per cognitionem illius veram et religionem illi exhibetur, non tamen vult in omnibus illi obedire; quia hæc duo non repugnant, et tamen illa sine dubio quædam benevolentia Dei est.

13. *Ex secundo modo.*—Posteriori modo est imperfectus actus benevolentiae, qui licet ex parte objecti se extendat ad omne bonum divinum, in modo volendi est imperfectum desiderium, non absolutum decretum, sed per simplicem complacentiam, seu actum conditionatum: Vellem Deo placere in omnibus; hic enim quidam affectus benevolentiae est, non tamen movet efficaciter ad observantiam omnium præceptorum, sed potius cum illo potest esse peccatum etiam actuale. In hoc ergo actu cessat illa difficultas, ac subinde non est cur repugnet ut sine auxilio interdum eliciatur. Quod enim Vasq., disp. 194, n. 36, objicit, per hæc verba, *Vellem*, etc. non significari actum qui in præsentia habeatur, sed qui haberetur, si talis conditio impleteretur, falsum est, quia etiam illo verbo explicatur præsens affectus inefficax, et conditionata voluntas, qualis fuit in Christo, quando orabat: *Pater, transeat a me calix iste*, et quando voluit latere et non potuit, ut late ostendi 1 tomo de Incarn., disp. 38, sect. 2. Et similem voluntatem habet piger, cum ita vult ut nolit, propter quod de eo dicitur Prov. 13: *Vult et non vult*. Similemque actum nolendi habet qui præ timore projicit merces in mare invitus, ut dicitur, secundum quid; sicque interdum fidelis negat Christum in tormentis, quem nollet negare: in illo ergo est voluntas inefficax honorandi Christum, quæ illi peccato non satis opponitur. Sic igitur etiam circa Deum, ut objectum naturale, potest esse talis amor.

14. *Ad primam probationem in contrarium in num. 3.*—Superest ut ad argumenta respondeamus; et imprimis ad auctoritatem negativam Scripturæ, Conciliorum et Patrum, jam supra responsum est Scripturam præcipue instruere homines ad diligendum Deum ex fide, et sicut oportet ad vitam æternam, et

ideo fere semper indifferenter loqui de charitate et de dilectione Dei perfecta, quæ est dilectio Dei ut finis supernaturalis, et ideo semper tribuit gratiæ amorem Dei, et præcipue illum qui ad benevolentiam spectat. Nunquam tamen Scriptura negat Deum, sicut potest per rationem cognosci, debere etiam diligere naturali dilectione benevolentiae: imo id interdum significat, ut ex Paulo adduxi. Eademque est responsio ad Concilia et Patres: nam sicut supra ostendimus, cum loquuntur de bonis operibus, ordinarie loquuntur de illis quatenus ad salutem conferunt; ita multo majori ratione tractant de amore fructuoso et in fide fundato, nam verus amor fundatus in sola ratione naturali et rarus est, et per se non inferens salutem. Et hoc modo loquitur Augustinus in loco ibi allegato. Cum enim David dicebat: *Voluntarie sacrificabo tibi*, certe de sacrificio ex vera fide et voluntate specialiter a Deo donata loquebatur, et illud exponit Augustinus de sacrificio laudis, juxta illud Psal 49: *Sacrificium laudis honorificabit me*. Et similiter exponit tale sacrificium voluntarie offerri, quando gratis amatur quod laudatur. Unde ait: *Laudetur voluntate, ametur charitate, gratuitum sit, et quod amatur et quod laudatur*. Ubi gratuitum amorem sine dubio appellat amorem propter solam Dei bonitatem, consentaneum ad verba sequentia: *Et confitebor nomini tuo quoniam bonum est*. Talem autem gratuitum amorem dicit esse amorem charitatis, non quia nullum vestigium illius amoris (ut sic dicam) possit esse in natura, sed quia ad perfectum amorem seu laudem ex illo profectam fideles exhortabatur. Et ita etiam divus Thom., 1 parte, q. 60, art. 5, ad quartum, tacite exponit Aug., 12 de Civit. Dei, cap. 9, dicentem dilectionem Dei in principio creationis etiam Angelis fuisse infusam per Spiritum Sanctum, qui datus est eis. Dicit enim loqui de dilectione perfecta Dei, ut est objectum beatitudinis supernaturalis.

15. *Ad primam rationem in eodem num. 3.*—Ad primam rationem respondetur fundari tantum in verbi æquivocatione: nam amicitia interdum late sumitur, ut distinguitur ab amore concupiscentiæ, et sic omnis amor benevolentiae potest dici amicitiae, sicut supra illos amores distinximus cum communi doctrina. Aliquando vero significat peculiare vinculum inter amicos, et ut sit perfecta et simpliciter ita nominetur, ultra benevolentiam requirit plures condiciones, scilicet, quod mutua sit, et cum redamatione quæ non lateat

amicos, et ut inter eos sit conveniens proportio et communicatio, ut Aristoteles tradit lib. 8 Ethicorum, cap. 2 et sequentibus. Loquendo ergo de amicitia hoc posteriori modo, verum fortasse est inter Deum et hominem in puris naturalibus non potuisse veram amicitiam intercedere, quod disputatur latius in tractatu de Charitate, ad præsens enim nihil refert. In hoc ergo sensu, dato antecedente, negatur consequentia; Aristoteles enim, 9 Ethicorum, c. 5, dixit benevolentiam quidem esse similem amicitiae, non tamen esse amicitiam, quia nimirum benevolentia potest consistere in simplici actu voluntatis sine aliis conditionibus amicitiae, et ita posset esse ad Deum in homine in puris naturalibus. Vide D. Thomam 2. 2, q. 27, art. 2.

16. *Ad secundam rationem ibid.*—Ad secundam rationem respondet D. Thom., 1 parte, quæst. 60, art. 5, ad 1, et clarius 2. 2, quæst. 26, art. 3, ad primum et secundum, illa axiomata præcipue procedere in bonis particularibus, non vero respectu boni universalis, in quo totum bonum continetur, et a quo omne bonum particulare pendet, ut est Deus. Unde cum dicitur amabile bonum, unicuique autem proprium, dupliciter id potest intelligi, primo, quod semper ratio amandi aliquod bonum sit quia est proprium, ita ut necesse sit naturalem amorem semper reflecti, et terminari ad ipsum amantem, et hic sensus est falsus, et alienus a mente Aristotelis, cum ejus doctrinæ repugnet, ut ostensum est. Secundo, intelligi potest neminem amare bonum alicui, nisi illum cui bonum amat, tanquam quid proprium et sibi conjunctum, et quasi unum secum reputet; et sic verum est unumquemque amare bonum proprium, sic enim mater amat filium, et unusquisque amat sibi conjunctos, vel sanguine, vel consuetudine, vel similes, etc. Et sic etiam amor naturalis tendit ad Deum, qui ita est commune bonum, ut uniuscujusque sit magis quam proprium, propter dependentiam quam ab ipso habemus. Aliud vero axioma, quod amabilia ad alterum procedunt ex amabilibus ad se, alium sensum habet, nimirum, benevolentiam quam exhibemus aliis commensurari, et quasi habere pro regula benevolentiam ad seipsum, nam illa bona debemus aliis velle quæ nobis rationabiliter cupimus. Et hæc regula vera est inter personas particulares, sicut de amore ad proximum dicitur, debere unumquemque proximum diligere sicut seipsum. Et in hoc sensu locutus est Aristoteles; illa vero regula non habet locum, ut

dixit D. Thomas, in Deo, qui est universale bonum, nam ibi potius dilectio ipsius Dei est regula diligendi seipsum, ut amor sit honestus, et secundum rectam rationem naturalem. Et hinc etiam est ut possit hic amor Dei esse benevolentiae, imo et super omnia intra latitudinem amoris naturalis, ut in sequenti capite dicam.

17. *Ad tertiam rationem in num. 4, respondetur primo ex sententia aliorum.*—Tertia ratio non potest in præsentia plene et exacte dissolvi, quia in ea petitur, qualis sit differentia inter amorem Dei naturalem et infusum, quæ pendet ab exacta cognitione utriusque extremi; nondum autem tractavimus de amore infuso, et ideo usque ad librum sequentem non possumus discrimen illud perfecte declarare. Nunc solum advertimus Altisiodorensem, citato loco, cap. 6, concedere amorem charitatis et naturalem esse ejusdem speciei quoad substantiam et entitatem actus, quam sententiam amplectuntur Scotus, Durandus, Gab., et multi alii Scholastici antiqui; imo etiam Cajet. et Soto, in locis allegandis in duobus capitibus sequentibus. Juxta quam sententiam, si vera esset, facilis esset responsio ad argumentum: nam ex unitate objecti formali solum potest inferri unitas specifica utriusque amoris quoad substantiam actus, et nihilominus poterit servari discrimen inter amorem infusum, et acquisitum, secundum aliquem alium modum, ut dicti auctores volunt. Alii vero, e contrario, putant actum naturalem et supernaturalem posse esse in substantia sua specie diversos, etiamsi idem habeant objectum formale, prout ex motivo amandi sumitur, quia possunt differre ex modo tendendi, seu ex principiis proximis a quibus procedunt.

18. *Respondetur secundo ex sententia auctoris.*—Hos autem modos dicendi refero, non quia mihi probentur (illos enim in libro sequenti refellam), sed ut declarem, quamvis ad fidem spectet dari actum aliquem charitatis Dei, qui per vires liberi arbitrii fieri non possit sine auxilio gratiæ; nihilominus ad doctrinam fidei non pertinere quomodo ille actus, vel in entitate, vel in objecto formali distinguatur a dilectione Dei naturali. Nos autem admittimus distingui, et in specie ac substantia suæ entitatis, et in objecto formali. Quod quidem in actu naturali benevolentiae imperfecto, comparato ad amorem charitatis super omnia, facillime intelligitur, quia simplex affectus et voluntas conditionata specie differre

potest a voluntate efficaci et perfecta, ex modo tendendi, etsi circa idem bonum versentur. Item facile intelligitur benevolentia naturalis ad Deum, quo ametur Deo aliquod bonum ordinis naturalis, ut, verbi gratia, laus ex sola ejus naturali cognitione profecta, vel quod hoc modo colatur et honoretur ab hominibus, quod objectum, ut ratione naturali regulatum, naturale est, et distinctum ab objecto charitatis infusæ; hoc ergo satis nunc est ad distinctionem hujus amoris, quantum ad defensionem assertionis positæ desiderari potest: nam de distinctione harum dilectionum, si utraque sit super omnia, multo plura dicenda sunt in libro sequenti.

19. *Ad quartam rationem in num. 5.* — Quarta ratio sumebatur ab incommodis. Et imprimis dico nullum esse inconveniens, quod peccator et infidelis, si verum Deum aliquo modo cognoscat, illum etiam amet aliquo affectu benevolentia imperfecto et diminuto. Imo credimus id esse frequentissimum, quia talis amor per se non repugnat cum statu peccati, non est enim amicitia, sed simplex quædam benevolentia, de qua recte potest intelligi illud Matth. 7: *Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, etc.* Deinde neque secundum inconveniens in rigore sequitur, scilicet, quod amor Dei super omnia sit etiam naturalis: nam potest dari amor benevolentia supernaturalis, qui non sit super omnia, sed solum affectivus, vel diminutus, ut sequenti capite explicabo, et latius in libro sequenti. Idemque cum proportione verum est in amore naturali, nam ex eo quod imperfectus actus sit possibilis per vires naturæ, non sequitur etiam perfectum esse possibilem. Verumtamen etiam illatio non sit bona, nihilominus credimus consequens esse verum, nimirum, dari posse actum naturalem dilectionis Dei super omnia, ut capite sequenti ostendemus. Unde ad tertium inconveniens negatur sequela, quia propria dispositio ad gratiam est infusa dilectio charitatis, quæ est longe excellentior, non autem naturalis dilectio, quæ intra ordinem benevolentia imperfecta est, hujus autem rationem in cap. 36 reddemus.

CAPUT XXXI.

UTRUM DILIGERE SUPER OMNIA DEUM UT AUCTOREM NATURE SIT ACTUS ITA IN SUBSTANTIA ET ORDINE SUO SUPERNATURALIS, UT EXCEDAT VIRES NATURALES LIBERI ARBITRII CREATI, ET IDEO SINE AUXILIO GRATIÆ ELICI NON POSSIT?

1. *Exponitur questio.* — Hæc questio communiter tractatur solum de amore benevolentia; habet tamen etiam locum in amore concupiscentia Dei; nam quidam, ut refert D. Thom., Quodlib. 1, art. 8, dixerunt posse hominem diligere Deum plusquam seipsum, ac proinde super omnia, amore concupiscentia, licet non benevolentia seu amicitia. Eademque opinionem de Angelis refert idem D. Thom. 1, q. 60, art. 5. Prius vero tractabimus questionem de amore benevolentia, juxta usitatum et difficiliorem magisque necessarium sensum, et in fine pauca de amore concupiscentia addemus. Oportet autem advertere non esse eandem questionem an actus hujus dilectionis naturalis sit, et an possit fieri a libero arbitrio sine gratia, in hoc vel illo statu: nam, ut ex superioribus capitibus constat, aliqui actus sunt ordinis naturalis qui, propter difficultates occurrentes, interdum a libero arbitrio fieri non possunt sine gratia; quam supra vocavimus impossibilitatem moralem seu accidentalem: nam si actus naturalis non sit, tunc erit per se et physice impossibilis libero arbitrio gratia destituto, et hoc est quod in præsentem inquirimus.

2. *Opinio statuens omnem amorem Dei super omnia esse supernaturalem.* — *Prima ratio pro prædicta opinione sumpta ex Aristotele.* — Prima sententia est, hujusmodi actum dilectionis esse in se omnino supernaturalem. Ita videntur sensisse illi Theologi, qui (ut D. Thomas refert) dixerunt etiam Angelum non posse viribus naturalibus diligere Deum super omnia, etiam ut auctorem naturæ; non enim alia ratione moveri potuerunt, nisi quia illum actum tantæ perfectionis esse putaverunt, ut omnem ordinem naturalium rerum excedat; et videtur D. Thom. referre voluisse Alensem in 2 p., q. 30, memb. 1, a. 2, § 2, præsertim ad 2, ubi et de Angelis et de dilectione naturali super omnia loquitur; et pro eadem sententia referunt alii pro prima opinione allegati capite præcedenti; eam tamen præcipue defendit Vasquez disp. 190, per totam, et disp. 195, c. 2 et 3. Fundamentum ejus est,

quia non possunt distingui duæ dilectiones benevolentia Dei super omnia, una supernaturalis, et alia naturalis; sed est certum esse quamdam dilectionem Dei super omnia supernaturalem, et per se infusam, quam charitatem appellamus; ergo nulla est dilectio Dei super omnia naturalis. Major probatur primo eisdem argumentis, quibus capite præcedenti probatur non dari duplicem benevolentiam Dei naturalem et supernaturalem, sed illis jam sibi satisfactum est. Nunc vero specialiter probare oportet illud, *super omnia*, addere actui perfectionem excedentem ordinem et vires naturæ, ac proinde amorem ita perfectum, quocumque modo nitatur in bonitate Dei propter seipsam, non posse esse naturalem. Probatur autem primo ex Aristotele, l. 9 Ethic., c. 8, ubi questionem similem proponit, utrum oporteat seipsum amare maxime, an aliquem alium, et in summa concludit amore honesto studiosum hominem seipsum magis diligere, nam licet studiosus multa faciat in gratiam amicorum, aut patriæ, semper id facit quia sibi honestum est, et ita illo etiam amore seipsum maxime diligit. Et inde sumptum est illud axioma, quod amabilia ad alterum regulantur ex amabilibus ad se, cui consonat illud aliud ex lib. 8 Ethic., c. 2: *Amabile bonum, unicuique autem proprium.* Ex hoc ergo principio colligitur, amare Deum propter seipsum et super omnia, esse supra naturalem inclinationem hominis vel Angeli, quia juxta naturalem inclinationem mensura amoris sumitur ab ipso diligente, ut in unoquoque genere illud amet quod sibi bonum est, vel honestum, vel delectabile, vel utile; ergo impossibile est ut naturaliter inclinetur ad amandum aliquid supra seipsum; ergo talis amor, etiam respectu Dei, excedit vires cujuscumque voluntatis creatæ, quia vires naturales appetitui seu inclinationi naturali commensurantur.

3. *Secunda ratio.* — Secunda ratio sit, quia si amor Dei super omnia naturaliter concipi posset ex cognitione bonitatis Dei, ut auctoris naturæ, etiam proposita bonitate Dei, ut auctoris gratiæ, posset voluntas suis viribus prodiere in actum dilectionis Dei super omnia propter eandem bonitatem, et ita amor etiam perfectissimus charitatis Dei posset viribus naturæ fieri, quod est contra fidem. Probatur sequela, quia quo bonitas Dei proponitur ut excellentior, eo magis movet ad sui amorem. Nec refert quod Dei bonitas, ut est principium gratiæ, proponatur nobis per fidem, et sit supernaturalis; quia si bonitas Dei ad Deum ip-

sum comparetur, non est supernaturalis ipsi, sed maxime connaturalis: si tamen nobiscum conferatur, quacumque ratione spectetur, etiam ut est principium naturalium rerum, infinite superat et excedit humanam naturam: ergo si, hoc non obstante, possumus diligere Deum super omnia dilectione naturali, propter bonitatem ejus inferiori modo (ut ita dicam) spectatam, poterimus etiam naturali dilectione illum diligere propter eandem bonitatem excellentiori modo consideratam, quia hæc major excellentia non retardat affectum, sed potius magis impellit.

4. *Ratio tertia.* — *Quarta.* — Tertia ratio sit, quia sequitur talem actum dilectionis, vel esse sufficientem dispositionem ad gratiam, vel saltem posse esse in homine simul cum peccato mortali: utrumque autem est inconveniens: ergo. Sequela patet, quia si talis actus est naturalis, poterit esse in homine peccatore, vel etiam in infideli qui Deum cognoscat ut auctorem naturæ et summum bonum in illo ordine, quia quilibet actus naturalis potest fieri sine gratia, saltem habituali. Vel ergo talis homo eliciens illum actum per illum justificatur, et sic actus ille erit ultima dispositio ad gratiam, quod dici non potest: vel non justificatur, et sic permanebit homo simul in peccato, et diligens Deum super omnia, quod videtur absurdum; nam amor Dei super omnia est perfecta amicitia ad ipsum; non potest ergo simul esse cum peccato, quod inimicum Deo hominem constituit. Unde addi potest confirmatio, seu quarta ratio, quia sequitur hominem, etiam in statu naturæ lapsæ, posse viribus solius liberi arbitrii diligere super omnia Deum, ut auctorem naturæ, quia ex parte actus non est repugnantia, unde neque ex parte voluntatis est impotentia per se, id est, carentia physica facultatis, seu activitatis; difficultas autem accidentaria ex impedimentis extrinsecis non semper occurrit: ergo poterit homo in hoc statu interdum suis viribus elicere hunc actum, quod non videtur concedendum.

5. *Communis, et vera assertio distinguens amorem Dei super omnia in naturalem et supernaturalem.* — Nihilominus contraria sententia est communis Theologorum: distinguunt enim duplicem dilectionem Dei super omnia, unam Dei ut naturaliter cogniti; alteram Dei ut per fidem revelati; vel unam Dei ut auctoris naturæ, et ultimi finis proportionati naturæ; et aliam Dei ut auctoris gratiæ, et ultimi finis excedentis naturam; et priorem